

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קסד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

תיקונו של המספר לשון הרע

מבואר בדברי הגמ' ב' מעשים שאמר רבי לרבי שמעון בנו שיזהר מדיבור של לשון הרע, האחד במעשה כתיבת שטר מקושר שלדעת רבי אין נכון לכתוב שטר מקושר. והדבר השני לגבי שבח על כתיבת הספר תהלים ואף ע"ז אמרו שלא יספר בטובתו של חברו. ובאמת כבר עמדו הקדמונים, אם מבואר לפנינו גמ' שלא יספר בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לגנותו וכו', א"כ מה כוונת המשנה באבות (ב, ה) שרבי יוחנן בן זכאי מנה שבח תלמידיו וכו'. וכן בגמ' בב"ק (מ, א) שיבא רבא את רב אחא בר יעקב לפני רב נחמן. וא"כ נראה שיש אופנים שמותר לספר בטובתו של חברו.

והרשב"ם לפנינו, רש"י בערכין טז, א והר"ף בפרק שני משבת ביארו שיש הבדל אם מרבה שבחו או לא, ונביא את הדברים כפי שפסק החפץ חיים להלכה (הלכות לשון הרע כלל ט, א) המספר בשבחו של חברו בפני שונאיו, גם כן בכלל אבק לשון הרע הוא, דזה גורם להם, שיספרו בגנותו. ואם הוא מרבה לספר בשבחו, אפילו שלא בפני שונאיו אסור, כי על ידי זה רגיל בעצמו לגנותו לבסוף לומר, חוץ ממדה רעה זו שיש לו, או שהשומעין ישיבוהו, למה אתה מרבה בשבחו והלא מדת כך וכך בידו.

ב. וכל זה, אם אינו משבחו ברבים, אבל ברבים אסור בכל גווני, כי במסבת אנשים רבים רגיל להמצא שם מימינים ומשמאילים או מקנאים, ועל ידי שיזכיר בשבחיו יבואו לספר בגנותו.

ראש הכולל והעומד בראש "מדרשית הדף היומי - פ"ח" יידידי הגאון הרב אהרן שוב שיליט"א, ביאר את שורש החטא בדיבור לשון הרע והתיקון המבואר בגמ' בערכין שראוי לסקולו באבנים. וכך, ידוע מאמרם של ז"ל בערכין (טו, ב) אמר ר"י משום ריב"ז כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו שנאמר "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית" וכתב "הינם לצמיתות" ומתרגמינן "לחלוטין" וכו' דהיינו צרעת עו"ש רש"י.

ובהמשך הגמ' אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע ראוי לסקולו באבן, כתיב הכא "אותו אצמית" וכתב התם "צמתו בבור חיי וידו אבן ב'".

ויש לבאר מהו חומרת עון דלשון הרע, ומדוע עונשו דוקא בנגעים. ומה הקשר בין עונש הנגע לסקילה באבנים.

כוח הדיבור הוא כח התקשור מהפנים לחוץ, שורש המילה "דיבור" די ב'ר, להוציא החוצה, החיבור שבין אדם לחברו נוצר ע"י הדיבור.

כמו כן אנו מוצאים את כח הדיבור כעיקר האדם, שבזה נבחר מעל שאר היצורים. ועל הפסוק "ויהי האדם לפנש חיה", מתרגמינן רוח ממללא - דיבור.

וגיבת הדבר הוא מפני שמהות האדם הוא במה שהינו בעל בחירה, וידוע שסוף גמירות דעתו של האדם הוא בדיבור.

כל המושג של דעת זה חיבור - וכדברי הכתוב "וידע האדם" וכו', ובעוד מקומות מצינו שהכתוב משתמש עם הביטוי "דעת" שמהותו הוא "חיבור".

וכן החיבור של האדם לתורה בא רק ע"י דיבור, כמו שלימד שמואל לר"י שינא פתח פומך כי היכי דתתקיים בך שנאמר כי חיים הם למוציאיהם בפה (ערובין נד, א) עיין שם בגמ'.

כמו כן כח השבעה הוא בדיבור שמקשר בין המציאות הקיימת לאדם.

היוצא מזה לא שלל מהות הלשון והדיבור הוא החיבור בין הגוף לנשמה, וכ"ז כאשר משתמשים בכח הדיבור כהגון. אך כאשר משתמשים בדיבור שלא כהגון הרי הוא יוצר ניתוק.

שקר, הרי זה ניתוק המציאות הקיימת מהאדם, וכן, הלשון הרע יוצר פירוד בין הבריות. וכמואב בחז"ל שם 'לשון תליתאי קטיל תליתאי', הורג למספרו, למקבלו ולאומרים עליו. ומקבילים הדברים כנגד "והחוט המשולש לא במהרה ינתק".

וביאר המהר"ל דמעלת החוט המשולש במה שהוא יוצר מרכזיות לכל השלושה, ובכח הלשון הרע להפריד ולכרות את כל השלושה. והנה רק האדם שיכול לבחור בטוב יש לו אפשרות בלשון ליצור חיבור, לעומת הנחש אשר הוא בעל כח הלשון היחיד מבין הבהמות, לאחר החטא שפגם בלשונו, לשונו עוסקת אך ורק בנייתו, "איבה אשית וגו'". וכמו שהח"ח מביא את דברי הזהר שהמדבר לשון הרע מעורר את המטרגר הגדול - הנחש הקדמוני הנקרא "סכסוכא", וזהו שאילת החיות את הנחש ארי דורס ואוכל, וזאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, ענה להם וכי מה יתרון לבעל הלשון, והביאור בזה ששונה כח הלשון משאר הכוחות בגוף, שכל הכוחות בגוף הפעולות וההנאה הם ביחס לגוף, וכח הלשון פועלת אך ורק מחוץ לגוף, והנחש שאינו לו הנאה וכח לבחור בטוב, ה"ה יוצר ניתוק. וע"כ נגנש שמאכלו עפר, שאינו טועם בלשונו כלום.

ועיקר, ידועים דברי שלמה המלך ע"ה "מוות וחיים ביד הלשון" החילוק בין מוות לחיים שהחיים הם חיבור הגוף לנשמה והמוות הוא ניתוק הגוף מהנשמה זה יכול להיעשות ע"י הלשון.

והנה הצרוע הרי הוא כמת. שעורו ובשרו החיצוני מתקשים כאבן, כמת שאין לו חיות. כביכול אין קשר בין הפנים החי לחיצון. והחיצון קשה, מנותק, וכך אכן צריך לנהוג בו, להוציאו משלוש מחנות, שאף הטמאים לא ישוה עימו, בדד ישב. ש"עונשו של המנתק הוא ניתוק".

ואף הלשון "צרעת" מורה כן צר רע - פי' אין מקום נוסף לאחר. וכן צרעת

הראש נקרא בתורה "נתק".

כותב המהר"ל בנתיב הלשון פ"ה כי הדיבור הוא כח השכלי והשכל הוא חזק באופן שאינו משתנה כמו החומר, לכן ראוי לסקלו באבן שהוא דבר קשה, ועו"ש.

ולפי דברינו הבאור הוא דהאדם שמתנתק ע"י הדיבור הרע ה"ה בפני עצמו ומתקשה, שהרי דבר קשה אין לו חיבור כדבר הרך, וא"כ ראוי לשבור אצלו הקושי ע"י דבר קשה, שזה האבן, וזהו ביאור מאמרם ז"ל שהמדבר לשון הרע ראוי לסקלו באבן.

נושא: חששות בשטר שנחקק, שטר מקושר שנפגש.

דעת רב ששטר הנכתב כולו על מחיקה כשר, **שהרי** אף העדים חתמו על המחיקה ואין לחשוש שמא מחק את השטר והשאיר את החתימות מהשטר הקודם. **ואין לחשוש** שמא חזר ומחק וכתב מחדש והשאיר את העדים שהרי אינו דומה מחיקה פעם אחת למחיקה ב' פעמים. **ועדין היה מקום לחשוש** שיכתוב שטר על המחיקה ובמקום חתימת העדים ישפוך דיו וימחק אותה, ויחתמו העדים על מחיקה פעמיים, וכל השטר נמחק פעם אחת. עתה הוא ימחק את השטר וישאיר את חתימת העדים ונמצא כל השטר כתוב על מחיקה ב' פעמים ולא יהיה ניכר. **אמר אביי** אין העדים חותמים על מחיקה אא"כ המחיקה נעשית בפניהם.

מבואר בברייתא שטר שנכתב על ניר חדש והעדים חתמו על מקום שיש מחיקה, השטר כשר. **ולדברי רב** יש מקום לחשוש שאח"כ ימחק את השטר ויוסיף מה שרוצה שהרי אם הכל כתוב על מחיקה כשר. **מבארת הגמ'** שבברייתא השטר יהיה כשר באופן **שהעדים כתבו** 'אנו העדים חתמנו על המחיקה והשטר נכתב על ניר רגיל'.

ומבארת הגמ' שכתבו לשון זו בין חתימות ידיהם שאל"כ יכל למחוק או לחתוך. **בהמשך בברייתא** מבואר אם השטר נכתב על מחיקה והעדים חתמו על מקום חדש, פסול. **ומדוע לא נכשיר** ויכתבו העדים שחתמו בשטר שיש בו מחיקה וכו'. **ואין לומר** שלא תועיל כתיבת העדים משום שיוכל למחוק שוב, ולומר שזו כוונת העדים. שהרי כבר נאמר שיש הבדל בין מחיקה אחת לב' מחיקות. **מבארת הגמ'** שיש הבדל בב' מחיקות אם הכל כתוב על מחיקה, אך כאשר העדים חתומים על ניר שאין בו מחיקה ושאר השטר מחוק, הרי לא נדע כמה מחיקות עבר השטר. **ואין להביא** חקף אחר ולהשוות את המחיקות, כיון שאין כל השטרות שווים במראה שלהם לאחר מחיקה ולא יהיה ניתן להשוות. **ואין לומר** שיקבלו את העדות, ואח"כ ימחקו וידמו לכתב, **שאמר רבי הושעיא** שאינו דומה שטר שנמחק לאחר יום לשרט שנמחק לאחר יומיים, **ואין מביאירם** את השטר בבב"ד משום **שאמר רבי ירמיה** חוששים לבי"ד טועים שלא ידעו

בהלכות השוואת החתימות. **ולכן** אמרו חז"ל ששטר זה פסול.

למדנו במשנה, שטר פשוט שחתמו עדין מבחוץ, פסול. וכן שטר מקושר שחתמו בתוכו, פסול. **דעת רבי חנינא בן נמלאי**, אם חתמו בתוך מקושר, כשר שהרי יכול לעשותו פשוט. **אמר רבי**, אין שטר מקושר דומה לפשוט אף בצורת כתיבת הזמן, ולכן לא הסכימו רבנן עם רבי חנינא, שהרי **בשטר פשוט** כותבים את ימי שנות מלכות המלך. ואילו **בשטר מקושר** אם מלך שנתיים כותבים שלש וכו'. ואם יעשה משטר מקושר פשוט יתכן והלואה מעות בשנה א', וכתב שנה ב'. והזדמנו ללוה מעות ופרע את חובו, ויאמר המלוכה שאבד לו השטר, ויכתוב שובר ללוה, וכאשר יגיע זמנו של שטר יוציא את השטר ויאמר שהשובר נכתב קודם ההלוואה ואין בו תוקף כלל. **מבארת הגמ'** שלרבי חנינא אין תקלה זו, כיון שסבר שאין כותבים שובר.

מבארת הגמ' שדבריו של רבי לא נאמרו שביאר לו זונין את מנהג השטר, שהרי הגיע לרבי שטר מקושר ואמר רבי שהוה שטר מאוחר, ואמר לו זונין שמנהגה של אומה זו שאם מלך המלך שנתיים מונים לו ג'.

שטר שהיה כתוב בו למלכות המלך "ארכן" אך לא נכתב בו באיזה שנה מדובר, **לדעת רב חנינא** בודקים מתי התמנה למלך ואבות שנה נקרא "ארכן". **ואמנם** ניתן לומר שהתכוון למלכות המלך כההארכה כההארכה, **אולם אמר רבי הושעיא** שהמנהג של אותה אומה לכתוב "ארכן" בשנה ראשונה, **ובשניה "דינון"**. ואם מינו את המלך ואח"כ הורידו אותו ושוב השיבו אותו, **קראו לו** "ארכן דינון".

אדם שאמר "הריני נזיר" ולא פרט כמה ימים, **לדעת סומכוס** הרי הוא נזיר פעם אחת. אם אמר **"דינון"** יהיה פעמיים נזיר. אם אמר **"טרינון"** יהיה ג' פעמים. אם אמר **"טטרינון"** יהיה 4 פעמים. אם אמר **"פנטינון"** כוונתו 5 נזירותיו.

בית עגול, דינון, טרינון, פנטינון **אינם מטמאים** בטומאת נגיעי בתים. **אולם** אם יש לו ד' קירות ונקרא **טטרינון**, מטמא טומאת בתים. **ודרשו** ממה שנאמר בפסוקי הנגעים פעמים **"קירות"** ודורשים **"קיר"** ו"קירות" פעמיים נמצא 4 קירות טמא.

נט מקושר בא לרבי, ואמר שאין בו זמן. אמר לו רבי שמעון בנו יתכן שמובלע בין הקשרים. **התירוהו** ונמצא שכתוב בו זמן. **ורבי התבונן** ברבי שמעון שסבור רבי שלא טוב לכתוב שטר מקושר. **ואמר לו רבי שמעון** לא אני כתבתיו אלא רבי יהודה חייטא כתבו, **ואמר לו רבי** הסתלק מלשון הרע, היה לו לומר לא אני כתבתיו ולא יותר. **ישב ליד רבי ששיבח** את הכתב שספר תהילים שקרא בו וחשב רבי שרבי שמעון בנו כתבו, **ואמר רבי שמעון** לא אני כתבתיו אלא רבי יהודה חייטא, **אמר לו רבי** הסתלק מלשון הרע **ומבארת הגמ'** שאין לומר לשון הטוב **כדברי רב דימי אחיו של רב ספרא** "לעולם לא יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידו רעתו".

אמר רב עמרם ג' עברות אין אדם ניצול מהם בכל יום, א. הררה עבירה. ב. עיין תפילה. ג. לשון הרע. **ומבארת הגמ'** שהכוונה ל"אבק לשון הרע". **אמר רב יהודה בשם רב**, **רוב** אנשים נכשלים, בגזל, **מיעוט** בעריות **והכל** באבק לשון הרע.